

STADSHOLMEN

CEDERSDALS MALMGÅRD 2

Sveavägen 154

VASASTADEN

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- 1 BOSTADSHUS**
- 2 TOBAKSLADA**

DEN LANTLIGT BELÄGNA CEDERSDALS MALMGÅRD. FOTO FRÅN ÅR 1904. (FA 19948)

Cedersdals malmgård är en av Stockholms bevarade malmgårdar med tillhörande tobakslada från 1700-talet. Malmgården som var lantligt belägen bedrev bland annat tobaksodling. Tobaksladan är en unik rest av de många lador som fanns runt om i stadens alla odlingar under 1700-1800-talet.

Bostadshusets nuvarande karaktär präglas av en ombyggnad år 1783 av dåvarande ägaren, borgmästaren Anders Bengtsson Liidberg. Den har genom åren haft tillbyggnader men som under 1900-talet rivits. Byggnaden är ett bra exempel på 1700-talets borgerliga bostadsförhållande. Både som malmgård, men även med dess tidstypiska exteriör med panelade fasader, valmat tak och fönster, omgivna av fönsterluckor. Även dess interiör har en ålderdomlig prägel med snickerier och eldstäder från 1700-talet. I huset finns förändringar från 1900-talet av skulptören

Anders Jönsson, bland annat en ateljé i husets norra del.

Fastigheten Cedersdals malmgård är blåvärderad enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Vanadislunden består av en höjdsträckning som begränsas av Sveavägen, Roslagsgatan, Frejgatan och Cedersdalsgatan. Här uppfördes vid nuvarande Svea-

BOSTADSHUSET MED TIDSTYPISK 1700-TALS FASAD, FÖNSTER OCH BRUTET TAK. ENTRÉPARTI MED BALKONG BYGGDES ÅR 1940, SAMTIDIGT SOM DEN HÖGRA DÖRREN SATTES IN TILL EN INNANFÖRLIGGANDE ATELJÉ. FOTO. J MALMBERG.

vägen en Cedersdals malmgård under 1700-talet. Under 1880-talet började Vanadislunden läggas ut till park med slingrande gångvägar och trädplanteringar. Högst upp låg sedan 1879 stadens stora vattenreservoar, som byggdes på och om till sitt nuvarande utseende 1914 efter ritningar av Gustav Améen. I området ligger också Stefanskyrkan från 1904, uppförd efter ritningar av Carl Möller, och Vanadislundens badet som ritades 1937–1938 av Paul Hedqvist. Vanadislunden präglas i dag av sin grönska och är, trots läget vid de starkt trafikerade gatorna, en plats för rekreation.

HISTORIK

Malmgårdar

Under 1600-talet blev det på modet bland stadens adel- och borgarklass att bebygga fastigheter på någon av stadens malmar. De lantligt belägna tomterna kompletterade bostäderna inne i staden och användes som sommarställen eller fritidshus. Dit åkte man för att roa sig och andas lite frisk luft. Tomterna bebygg-

des i regel med herrgårdsliknande byggnader men det kunde också vara mindre och enklare hus. De flesta malmgårdarna tycks haft strukturerade trädgårdar med buskar och fruktträd och odlingsland för blommor och köksväxter. Man odlade grönsaker men också exotiska växter och medicinalväxter. Malmgårdarna kom med tiden att utvecklas till åretruntbostäder.

Bokhållaren Åhmans malmgård

Under första hälften av 1700-talet lät bokhållaren Åhman bebygga den lantligt belägna tomten, nuvarande Cedersdal. När byggnaderna uppfördes exakt är inte klarlagt. Området låg i stadens utmarksområde, men inom dess administrativa gräns. I närområdet låg många malmgårdar, bland annat Paschens och Ingemanshof.

Cedersdals nuvarande karaktär är från en renovering år 1783 av dåvarande ägaren och borgmästaren Anders Bengtsson Liidberg. År 1799 avled Liidberg och gården köptes av tobaksplantören Peter Cedergren.

TOBAKSLADANS VIND DÄR TOBAKSBLADEN TORKADES MED HJÄLP AV ÖPPNINGSBARA LUCKOR I GAVELN. FOTO. J MALMBERG.

Tobaksplanteraren Cedergren

Peter Cedergren bodde på gården tillsammans med sin fru Christina Näsström och är den som namngav gården. År 1809 omtalas *”Tobaks-Planteraren Peter Cedergrens Tomter, Cedersdal Kallad”*. I en brandförsäkring från år 1810 beskrivs bostadshuset som en panelad byggnad med brutet tak, en stentrappa och två pelare som bär en balkong. I huset fanns en förstuga med planstegsgolv, sal, förmak, en sängkammare, en garderob och en liten förstuga. Under brädgolven fanns tegelstensgolv och alla tak var gipsade. Den andra våningen hade förstuga, en sal, ett förmak, två kamrar och en garderob. Rummen i båda våningarna hade kakelugnar i nischer. På tomten stod ett flertal hus, bland annat en tobakslada. Tobak var en av de viktigaste grödorna i staden fram till 1860-talet och överallt odlades tobak på Stockholms malmar. De många tobaksladorna i Stockholm är sedan länge försvunna med ett undantag, tobaksladan vid Cedersdals malmgård, vilken troligtvis är från 1783. Under hösten hängdes tobaksbladen på ladans vind för

torkning, därefter packades de i bottenvåningen.

En inblick i livet på Cedersdals malmgård, 1820-30.

Christina Näsström hade en son från ett tidigare äktenskap med Jan Persson Rydberg. Sonen, possessionaten och trädgårdsmästaråldersmannen Olof Rydberg, köpte år 1812 gården av sin styvfar Peter Cedergren. Han drev sedan en blomstrande handelsträdgård och tobaksodling ända fram till år 1839. Olof fick en son, även han kallad Olof, och var kansliråd i utrikesdepartementet. I hans efterlämnade anteckningar gavs en bild av hur livet på gården kunde se ut under 1820/30-talet. Olof föddes på gården och beskriver den enligt följande; *”Jag är född i Stockholm, men på ett ställe som icke dess mindre hade tycke av den djupaste landsbygd, där man endast från bergen såg något av staden och där man om vintern sköt rävar, ekorrar och sidensvansar, om sommaren åkte i hö, red hästar i vall, band midsommarkransar och dansade kring majstång. Förklaringen ligger däri att jag här talar om en av stadens yttersta utkanter för*

FÖNSTER OMGIVET AV FÖNSTERLUCKOR MED TRE FYLLNINGAR OCH SMIDDA BESLAG. FÖNSTRET OMGES AV PROFILERADE FODER OCH EN DEKORATIV VATTBRÄDA OVANFÖR. FOTO. J MALMBERG.

femti år sedan. Jag besökte stället för ett år sedan för första gången på med en trettio år. Tiden hade här icke förskönat och förbättrat något. En stor sandås vilken fordom undanskymde staden var försvunnen. Traktens hela forna karaktär hade därigenom förstörts. Egen- domen själv, dess namn är Cedersdal, är inköpt av Stockholms stad, utarrenderas men underhålles icke då den är dömd att i en icke avlägsen framtid förvandlas till gator och byggnadstomter samt om jag icke misstager mig avslutning av norra esplanaden. Min far som köpt Cedersdal av sin styvfar, var en glad och vänsäll man i vars gästfria hem en krets av likasinnade vänner ofta samlades. Min far var konungsligt sinnad och den 24 juni på Johansdagen hissades konung Carl Johan till ära den svenska flaggan på en hög flaggstång vars i flöjen lät uthugga år 1777 vittnade om en redan akt- ningsvärd ålder. Även på mina föräldrars namnsdagar, i synnerhet min fars, Olofsdagen den 29 juli, firades glada fester med bålar, visor och sång. Det var i detta hus en efterklang från tredje Gustafs dagar sådant livet då rörde sig i borgerliga kretsar”.

Åren 1840-1940

Den 1 oktober år 1841 köpte skräddarmästare Carl Brodin tomten. Familjen flyttade inte in förrän fem år senare, däremellan uthyrdes huset till Brodins anställda. I en mantalslängd från 1846 angavs att

gården beboddes av familjen Brodin, husgerårdskam- marbetjäntänka, fyra drängar och tre pigor, varav en med dotter. Carl Brodins dotter, Catarina, efterläm- nade en dagbok där hon beskriver livet på Cedersdal under 1850-talet: ”Den 5 mars sattes spisen upp, som mamma hade köpt. Den kostade 55 Rdr bco med uppsättning och allt”. Efter familjen Brodin var ett flertal ägarbyten, här bodde trädgårdsmästare Sjöblom, löjtnant Aspengren och handlanden Lars Pettersson. År 1873 övertog Stockholms stad fastigheten och utarrenderade den till arbetarfamiljer som bodde i varsitt rum med kök. Därefter kom en tid då huset stod och förföll, fönster och dörrar var förspikade och på fastighetskontoret påbörjades rivningsplaner. Holger Blom, arkitekt och ny chef vid parkförvalt- ningen år 1938, lyckades stoppa rivningen och erbjöd skulptören Anders Jönsson att bo i huset.

Upprustning och renovering

Anders Jönsson påbörjade en upprustning av huset. Under 1800-talet hade husets ursprungliga entré ersatts av ett femkantigt trapphus på den östra fasaden och planer visar att huset var inrett med förstuga, två kök och tre rum per plan. Under 1940-talet lät Jönsson bygga om huset till en enfamiljsbostad. Det äldre trapphuset revs och istället byggdes en fron- tespis på den östra fasaden med balkong på pelare.

HELFRANSK PARDÖRR FRÅN 1700-TALET
MED SAMTIDA FODER OCH BRÖSTNING.
FOTO. J MALMBERG.

Samtidigt fick huset en ny ytterdörr som skänktes av stadsmuseet och en ny invändig entréhall med vindfång och trappa. I huset inreddes även en ateljé som gick igenom två våningar mot norr. I ateljén sattes nya fönster in i gaveln och ett dörrparti i den östra fasaden. I början på 1960-talet flyttade konstnärinnan Chenia Ekström med familj in i malmgården och lät renovera tobaksladan. Chenia lät även bygga en balkong i ateljérummet mot norr. År 1980 flyttade Chenia Ekström ut och därefter flyttade ytterligare några familjer in som satt sin prägel på huset, bland annat färdigställdes en eldstad i ateljén hösten 1982. Kök och badrum inreddes runt sekelskiftet 2000.

BYGGNADSBESKRIVNING

Bostadshuset, hus nummer 1 på kartan

Exteriör

Bostadshuset är uppfört i två våningar med ett brutet tak. Fasaderna har en gulmålad locklistpanel som är pilasterindeldad, grönmålade fönster och grå fönsterluckor. Mot öster och väster har huset ett uppskjutande parti, en så kallad frontespis. På den östra fasadens frontespis finns en balkong med pelare som tillkom under 1940-talet. Huvudentré är placerad under balkongen och består av pardörrar från 1700-talet som flyttades hit från ett rivningshus under 1940-talet. Till höger om entrédörren finns

KAKELUGN FRÅN 1700-TALET I GUSTAVIANSK STIL MED BLÅ DEKOR PÅ VIT BOTTEN. DEN STÅR I EN URSPRUNGLIG NISCH MED PROFILERADE FODER. FOTO. J MALMBERG.

ytterligare ett dörrparti, nu igensatt, som består av en pärlspontsinkladd pardörr. Den sattes in under 1940-talet. En stor del av bottenvåningens fönster omges av äldre fönsterluckor med tre fyllningar och smidda beslag. Fönstren är äldre och tidstypiska från tiden omkring sekelskiftet år 1800 med mittpost och två utåtgående spröjsade bågar samt innanfönster. De omges av profilerade foder. Det brutna takets övre fall är plåttäckt och det nedre fallet är klätt med enkupigt tegel och mot alla gavlar sitter ett runt fönster placerat antingen i takfallet eller på frontespisen. På den västra fasaden finns ett brandförsäkringsmärke i träram.

Interiör

Planlösningen har till stora delar förändrats genom åren och präglas framförallt av den renovering som genomfördes under 1940-talet. Då byggdes entréhal-

len med trappa om, badrum installerades och den norra delen av huset förvandlades till ateljé. Rummen mot väster är dock i stort bevarade från 1700-talet och i huset finns många ursprungliga detaljer. Här finns bland annat brädgolv, bröstningar med fyllningar, taklister, fönster- och dörrfoder från 1700-talet.

I huset finns ett flertal äldre dörrar, bland annat dörrblad med fyra utanpåliggande fyllningar, kammarlås och dekorativa platta gångjärn, typiska för 1700-talet. Här finns även halvfranska pardörrar med tre fyllningar och dekorativa gångjärn av fransk typ. De ursprungliga välvda nischerna för kakelugnarna är kvar och det finns tre kakelugnar bevarade, i bottenvåningen och ovanvåningen står två rektangulära med fasade hörn och snidade träfötter. Den tredje kakelugnen är rund. Alla har en gustaviansk stil med blå dekor på vit botten. I köket finns en spis med murad kupa.

I matsalen finns gipsavgjutningar av skulptören Jönssons utsmyckningar för eldbegängelse kapellet i Varberg. Gipserna med bibliska motiv tillhör nu gården. I matsalen finns även ett gustavianskt hörnsåp.

Uthuset, tobaksladan, nummer 2 på kartan

Byggnaden är uppförd med en rödfärgad locklist-panel och ett brutet tegeltak. Mot norr finns bräddörrar med smidda bandgångjärn och spröjsade kvadratiska fönster. Ladans gavlar har plankor som

öppnades för vädring av tobaken. De öppningsbara plankorna bevarar äldre krokar.

Trädgård

Cedersdals malmgård 2 är placerad i Vanadislundens nordvästra hörn, intill Sveaplan. Tomten omges av ett rödmålat staket från 2000-talet. Ursprungligen fanns ett flertal hus på Cedersdals tomt vilka revs under 1940-talet. Idag finns en äldre välvd källare kvar som omnämns i en brandförsäkring 1822.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren "Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar". Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.